

ERGENLERİN ÇATIŞMA ÇÖZME DAVRANIŞLARININ İNCELENMESİ: NİCEL VE NİTEL BİR ÇALIŞMA

AN INVESTIGATION OF CONFLICT RESOLUTION BEHAVIOURS: A QUANTITATIVE AND QUALITATIVE STUDY

Yasemin YAVUZER* Zeynep KARATAŞ** Rezzan GÜNDOĞDU***

ÖZ: Bu çalışmanın amacı, ergenlerin çatışma çözme davranışlarının cinsiyet, sınıf düzeyi ve okul türü açısından farklılıklarını ve çatışma yaşadıkları durumlar, çözmek için kullandıkları yöntemler, çatışmanın nasıl sonuçlandığı ve bu sonucun onları nasıl etkilediği konusunda görüşlerini incelemektir. Araştırmanın evrenini Niğde il merkezinde 8119, örneklemini ise 1417 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmada Çatışma Çözme Davranışını Belirleme Ölçeği ve Görüşme Formu kullanılmıştır. Verilerin çözümlemesinde nicel veriler için çok değişkenli varyans analizi, nitel veriler için içerik analizi kullanılmıştır. Sonuçta, çatışma durumlarında erkeklerin, 10 ve 11. sınıf öğrencilerinin saldırganlığa, kızların ve 9.sınıfların problem çözmeye; fen lisesi öğrencilerinin ise daha az problem çözmeye başvurdukları bulunmuştur. Görüşmelerde saldırganlık puanı yüksek öğrencilerin çatışmaları genellikle fiziksel ve sözel güç kullanarak çözdükleri, problem çözme puanı yüksek öğrencilerin konuşarak çözdükleri belirlenmiştir. Araştırma bulguları ergenlerle çalışan okul yöneticileri, öğretmenler ve okul psikolojik danışmanlarının okullardaki saldırganlığı önlemeye yönelik okul-temelli programları hazırlarken özellikle erkek ve 10. ve 11. sınıftaki ergenleri göz ardı etmemeleri gerektiğini düşündürmektedir.

Anahtar Sözcükler: çatışma, çatışma çözme, ergen

ABSTRACT: The purpose of this study is to examine the adolescents' views as regards their conducts of differences of solving conflicts in terms of gender, class level and class type and the situations in which they experience conflict, the methods they use to solve these, how the conflict ends up and how this result affects. Target population of the study is formed of 8119 high school students who are study at the high schools in Niğde city center, and sample of the study is made up of 1417 high school students. In the study, Determining Conflict Solving Behavior Scale and Interview Form were used. In the analysis of the data, multivariate variance analysis for quantitative data content analysis for qualitative data was used. In conclusion, while the males, and the 10th and 11th grades in the state of conflict exhibit aggressive reactions, the females and the 9th grades are more inclined to problem solving; science high school students, on the other hand, resort less to problem solving. In the interviews conducted with the students, those whose aggression scores are high stated that they generally solve the conflicts using physical and verbal power, but those whose problem solving scores are high stated that they mostly solve the problems through talking. The research findings suggest that school administrators, teachers and psychological counselors of the school especially should not ignore the males and those of 10th and 11th grades while they prepare school-based programs aiming at preventing aggression at schools.

Keywords: conflict, conflict resolution, adolescent

1. GİRİŞ

Çatışma, bir ya da birden çok sayıda kişinin bir konu üzerinde yaşadığı doğal bir anlaşmazlık ya da gerginlik durumudur (Öner 2004). Çatışma, insan yaşamının kaçınılmaz ve doğal bir parçasıdır (Deustch 1993; Kreidler 1984) ve kişinin kendini olumlu yönde değiştirebilmesi için bir fırsat niteliğindedir. Girard ve Koch (1996), aslında çatışmanın kendisinin yapıcı ya da yıkıcı olmadığını, çatışmayı çözmek için seçilen yolun yapıcı ya da yıkıcı sonuçlara neden olduğunu belirtmektedirler (Akt. Tünnüklü 2007). Çatışmalar yıkıcı olarak çözüldüğünde kızgınlık, öfke, düşmanlık ve şiddet duyguları yaratır. Yapıcı olarak çözüldüğünde ise, sorun çözme, eleştirel düşünme ve iletişim becerilerini geliştirerek kişisel gelişimi sağlar. Ayrıca çatışmaları yapıcı yollarla çözmek kişinin kendini tanımasına, sosyal gelişiminin sağlıklı bir biçimde sürmesine yardımcı olur (Gillespie ve Chick 2001). Karip (2003), çatışmanın basit farklılıklardan şiddete uzanan bir çizgi üzerinde herhangi bir aşamada tanımlanabileceğini, başlangıçta karşılıklı anlayış ve işbirliği içinde her iki tarafı da

*Yrd. Doç. Dr. Niğde Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, yyavuzer@hotmail.com

**Yrd. Doç. Dr. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, zeynepkaratas1972@hotmail.com

***Yrd. Doç. Dr. Aksaray Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, rezzangundogdu@yahoo.com

tatmin edecek çözüm bulunursa daha üst aşamalara taşınmayacağını ve çatışma yoğunlaştıkça yapıcı çözümler yerine yıkıcı çözümler kullanıldığını belirtmektedir. Başka bir ifadeyle, şiddete kadar uzanan yıkıcı çatışmaların aslında hiç de şiddet içermeyen hatta oldukça doğal ve masum görünen farklılıklardan başladığı düşünülmektedir.

Araştırma sonuçları gençler arasında görülen anlaşmazlıkların yıkıcı şekilde yönetilmesine bağlı olarak sıklıkla ciddi bir saldırganlığa dönüşebildiğini göstermektedir. Johnson ve Johnson (2000), öğrencilerin okul ortamında; sınıfta, bahçede, serviste, derste ya da oyun oynarken çatışmaya girebildiklerini ve bu çatışmaları genellikle sözle ya da fiziksel saldırıda bulunarak çözmeye çalıştıklarını saptamışlardır (Akt. Taştan 2006). Türnüklü ve Şahin (2004) İzmir’de 320 öğrenciyle çalışarak yaptıkları araştırma sonucunda 13–14 yaş grubu öğrencilerin fiziksel şiddet, küfür, izinsiz eşya alma, dalga geçme, ad takma ve kıskançlık gibi yıkıcı ve işbirliğinden uzak çatışma çözme stratejilerini, yapıcı ve işbirliğine yönelik çatışma çözme stratejilerinden daha çok kullandıkları sonucuna ulaşmışlardır. Ergenlerin çatışma çözme stratejileri okul ve aile içinde farklılık göstermektedir (Çiftçi, Demir ve Bikos 2008). İlişkilerin doğasından dolayı ergen-ebeveyn çatışması ergen-akran çatışmasından farklıdır (Canary, Cupach ve Messman 1995; Akt. Çiftçi ve ark. 2008). Ebeveynle ilişkilerde zorunluluk vardır, akranlarla ilişkiler ise gönüllüdür (Adams ve Laursen 2001). Çiftçi ve ark. (2008), Türkiye’deki ergenlerin arkadaşlarıyla çatışma yaşadıklarında işbirliği, uzlaşma ve güç kullanma; anneye çatışma yaşadıklarında güç kullanma; babayla çatışma yaşadıklarında ise işbirliği, uyma ve çekilme stratejilerine başvurdıklarını belirtmektedirler.

Çatışmayı çözmek için seçilen yollardan biri olan saldırganlık yıkıcı sonuçlara, problem çözme ise yapıcı sonuçlara neden olmaktadır. Saldırgan ergenlerin problem çözme becerilerinin yetersiz olduğu ve saldırgan davranışların problem çözme becerilerindeki yetersizliklerle ilişkili olduğu belirtilmektedir (Lochman ve Dodge 1994). Araştırma sonuçları da ergenlerde problem çözme becerilerindeki artışa bağlı olarak saldırganlık davranışlarının azaldığını göstermektedir (Arslan, Hamarta, Arslan ve Saygın 2010; Slaby ve Guerra 1988). Alan yazında saldırganlık ve problem çözme düzeyi ile cinsiyet, okul türü ve sınıf düzeyi değişkenleri arasındaki ilişkileri inceleyen çok sayıda araştırma bulunmaktadır. Ancak, bu araştırmalar söz konusu değişkenlere ilişkin farklı bulgular elde etmişlerdir. Bazı araştırmalar, çatışma durumlarında erkeklerin daha çok saldırgan davranışlara başvurduklarını (Arslan ve ark. 2010; Campano ve Munakata 2004; De Wied, Branje ve Meeus 2007; Efilti 2006; Miller, Danaher ve Forbes 1986; Orpinas, Murray ve Kelder 1999), kızların ise daha problem çözücü davrandıklarını (Arslan ve ark. 2010, De Wied ve ark. 2007; Goldstein 1999; Korkut 2002; Owens, Daly ve Slee 2005; Ünivar 2003) göstermektedir. Bazı araştırmalarda ise saldırganlık (Ağlamaz 2006; Bolat-Karataş 2002; Hatunoğlu 1994) ve problem çözme (Deniz, Arslan ve Hamarta 2002; Johnson ve Johnson 2004) davranışının cinsiyete göre farklılaşmadığı saptanmıştır. Benzer bir şekilde bazı araştırmalarda genel liseye devam eden (Korkut 2002) ve onbirinci sınıftaki (Ayas ve Pişkin 2011; Campano ve Munakata 2004; Efilti 2006) ergenlerin saldırganlığa daha fazla başvurdukları bulunmuştur. Ergenlerin saldırganlık ve problem çözme davranışlarının sınıf düzeyi (Ağlamaz 2006; Bolat-Karataş 2002) ve okul türüne (Deniz ve ark. 2002; Çilingir 2006) göre değişmediğini gösteren araştırmalar da vardır.

Son yıllarda gençler arasında saldırganlık ve şiddet içeren davranışlardaki artış; okullarda yaşanan saldırganlık ve şiddet davranışlarının nedenlerini ve bu tür davranışların azaltılmasını sağlayacak yolları araştırmayı gerekli kılmaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi çatışmalar yaşamın her alanında olduğu gibi okul yaşamının da kaçınılmaz bir parçasıdır ve saldırgan davranışlar, öğrencilerin ilgileri, değerleri, gereksinimleri konusunda bir çatışma yaşandığında, çatışmayı çözmek için kullanılan bir araç olarak ortaya çıkmaktadır. Okuldaki saldırgan davranışların, öğrencilerin korkularını artırdığı, öğrenme istek ve yeteneklerini olumsuz etkilediği, öğrencilerin ve öğretmenlerin sosyal, fiziksel ve psikolojik iyi olma düzeylerini etkileyerek eğitimin aksamasına neden olduğu (Johnson 2009) bilinmektedir. Bu nedenle okul ortamında saldırganlık ve şiddeti önlemek için ergenlerin çatışma yaşadıkları durumlar, çatışma durumlarında ortaya koydukları davranış biçimleri ve bu davranışların çatışmayı nasıl sonuçlandırdığı konusundaki bildirimlerinin ve ergenlerin çatışma çözme davranışları ilgili değişkenlerin saptanması gereklidir. Ayrıca okullar öğrencilerin gelişimine katkıda bulunabilecek becerilerin kazandırıldığı yerlerdir. Psikolojik danışma ve rehberlik etkinlikleri

planlanırken de bu bilgilere ihtiyaç duyulacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda bu çalışmanın amacı, ergenlerin çatışma çözme davranışlarının cinsiyet, sınıf düzeyi ve okul türü açısından farklılıklarını ve çatışma yaşadıkları durumlar, çözmek için kullandıkları yöntemler, çatışmanın nasıl sonuçlandığı ve bu sonucun onları nasıl etkilediği konusunda görüşlerini incelemektir.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma modeli

Bu araştırma betimsel bir çalışmadır. Araştırmada nicel ve nitel model birlikte kullanılmıştır. Önce geniş bir örneklem grubunun saldırganlık ve problem çözme puanları cinsiyet, sınıf düzeyi ve okul türü değişkenlerine göre incelenmiş daha sonra saldırganlık ve problem çözme puanı en yüksek 10 ergenle görüşme yapılmıştır.

2.2. Evren ve örneklem

Araştırmanın evrenini Niğde il merkezindeki çeşitli liselerde öğrenim görmekte olan toplam 8119 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme ise, tabakalı/oranlı örnekleme yöntemiyle seçilmiş, toplam 1417 lise öğrencisinden oluşmaktadır. Bu öğrencilerin 709'u (%50) kız, 708'i (%50) erkektir. 556'sı (%39.2) genel liselerde, 256'sı (%18.1) meslek liselerinde, 456'sı (%32.2) Anadolu liselerinde ve 149'u (%10.5) fen lisesinde öğrenim görmektedir. Öğrencilerin 556'sı (%39.2) 9.sınıf, 445'i (%31.4) 10. sınıf, 416'sı (%29.4) 11.sınıf öğrencisidir. Çalışma grubu 15-17 yaş arasında ve yaş ortalaması 16.10'dur. Ayrıca, çalışma grubu içinden amaçlı örnekleme yöntemlerinden aşırı ve aykırı durum örnekleme tekniğiyle 20 öğrenci görüşme için seçilmiştir. Bu öğrenciler seçilirken saldırganlık ve problem çözme puanları en yüksekten en düşük puana doğru sıralanmış ve her iki gruptan da ilk on öğrenci belirlenmiştir. Bu öğrencilerden görüşmeye gönüllü olan saldırganlık (5) ve problem çözme (5) puanı yüksek toplam 10 (6 erkek, 4 kız) öğrenciyle görüşülmüştür. Görüşme için örneklem sayısının az olmasının nedeni, aşırı ve aykırı durum örnekleme tekniği ve gönüllülük ilkesinden kaynaklanmaktadır. Yıldırım ve Şimşek (2006) verilerin ayrıntılı olması gerektiği için nitel araştırmalarda çok sayıda bireyin araştırma kapsamına dahil edilmesinin güç olacağını belirtmektedir. Görüşme yapılan örneklem sayısı az olmakla birlikte, yüksek düzeyde saldırganlık ve problem çözme yollarını kullanan öğrencilerden oluşmaktadır.

2.3. Veri toplama araçları

2.3.1. Çatışma Çözme Davranışını Belirleme Ölçeği (ÇÇDBÖ): Koruklu (1998) tarafından geliştirilen bu ölçek, çatışma çözme davranışlarını Saldırganlık ve Problem Çözme olmak üzere iki alt ölçekle değerlendirmektedir. ÇÇDBÖ, 24 maddeden oluşan ve beşli likert tipi bir ölçektir. Her bir alt ölçekten alınabilecek en yüksek puan 60, en düşük puan ise 12'dir. Alt ölçeklerden alınan puanın yüksek oluşu, o alt ölçeğin ölçtüğü davranışın sık görüldüğü anlamına gelmektedir. Çatışma çözme davranışları bakımından maddelerin ne denli ayırt edici oldukları madde analizi ile incelenmiş ve madde toplam korelasyonlarının .30'un üzerinde olduğu görülmüştür. ÇÇDBÖ'nün güvenilirliği, test-tekrar test güvenilirlik analizi ile incelenmiş, saldırganlık boyutu için $r = .64$ ve problem çözme boyutu için $r = .66$ değerleri bulunmuştur. ÇÇDBÖ'nün iç tutarlılık katsayıları, saldırganlık boyutu için $r = .85$, problem çözme boyutu içinse $r = .83$ olarak saptanmıştır. Ayrıca, Uysal (2006) lise öğrencileri için benzer ölçek geçerliği ve iç tutarlılık ile test-tekrar test güvenilirlik analizi yapmıştır. Benzer ölçek geçerliği için Taştan'ın (2004) Çatışma Çözme Ölçeği kullanılmıştır. Korelasyon katsayıları alt ölçeklerde $r = .59$ ve $r = .43$ olarak bulunmuştur. Test-tekrar test güvenilirlik katsayıları saldırganlık için .72, problem çözme için .71; iç tutarlılık katsayıları saldırganlık için .75, problem çözme için .81 bulunmuştur.

2.3.2. Görüşme Formu: Ergenlerin çatışma yaşadıkları durumlar, çözmek için kullandıkları yöntemler, çatışmanın nasıl sonuçlandığı ve bu sonucun onları nasıl etkilediği hakkındaki görüşlerini almak amacıyla araştırmacılar tarafından 7 açık uçlu sorudan oluşan görüşme formu oluşturulmuştur. Hazırlanan form, soruların anlaşılabilirlik ve araştırma amacına uygunlukları açısından değerlendirmeleri

amacıyla, eğitim bilimleri alanında 3 akademisyenin görüşüne sunulmuştur. Uzman görüşleri doğrultusunda gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra uygulanacağı örnekleme benzer (saldırganlık puanı yüksek 5, problem çözme puanı yüksek 5) 10 lise öğrencisi ile pilot çalışma yapılmıştır. Sonuçta aşağıdaki 5 sorunun kullanılmasına karar verilmiştir. Bazı soruların altında gerekli görüldüğünde kullanılmak üzere sondalara yer verilmiştir. Sondaların tümünün sorulması şart değildir ancak görüşülen birey yeterli açıklama yapmamişsa araştırmacıya soruların ayrıntısına inme fırsatı verirler (Yıldırım ve Şimşek 2006).

1. Günlük yaşamınızda insanlarla olan ilişkilerinizde ortaya çıkan çatışmayı nasıl tanımlarsınız?

Alternatif: Çatışmanın temel özellikleri nelerdir?

2. Size göre çatışma hangi durumlarda ortaya çıkıyor?

Sonda: Sınıfta?

Okulda?

Evde?

3. Yaşadığınız çatışmayı çözmek için ne tür yöntemlere başvurursunuz?

4. Yaşadığınız çatışmalar genelde nasıl sonuçlanıyor?

5. Bu sonucun sizi nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz?

Sonda: Davranışlarınızı?

Arkadaşlarınızla ilişkilerinizi?

Öğretmenlerle ilişkilerinizi?

Aile üyeleriyle ilişkilerinizi?

2.4. İşlem

Veriler ÇÇDBÖ ve görüşme formu ile toplanmıştır. ÇÇDBÖ, rehberlik saatlerinde araştırmacılar tarafından 1450 lise öğrencisine uygulanmıştır. Ancak eksik veri nedeniyle 33 ölçek değerlendirmeye alınmamış toplam 1417 ölçek üzerinde işlem yapılmıştır. Görüşmeler ise araştırmacılarından biri tarafından saldırganlık ve problem çözme puanı yüksek ve görüşmeye gönüllü olan 10 öğrenciyle psikolojik danışma ve rehberlik servisinde gerçekleştirilmiştir. Görüşmeye başlamadan önce öğrencilere araştırmanın amacı, önemi ve görüşmenin kaydedilmesi ile isimlerinin saklı kalacağı konusunda açıklamalar yapılarak öğrencilerin daha rahat konuşması için ortam hazırlanmıştır. Görüşmeler her bir öğrenciyle yaklaşık 20 dakika sürmüş ve her görüşme not alma yoluyla kaydedilmiştir.

2.5. Verilerin Çözümlemesi

Araştırmanın bağımlı değişkeni olan ÇÇDBÖ alt ölçeklerinden elde edilen puanların dağılımı tüm bağımsız değişkenler için çarpıklık ve basıklık değerleri açısından incelenmiştir. Çarpıklık değerleri -1.175 ile .475 arasında, basıklık değerleri de -.562 ile 1.133 arasında değişmektedir. Basıklık ve çarpıklık katsayılarının ideal olarak +1 ve -1 arasında olmasının arzulandığı, ancak +2 ve -2 arasındaki değerlerin de kabul edilebilir olduğu belirtilmektedir (Karaatlı 2006: 6). Araştırmada öğrencilerin çatışma çözme davranışlarını cinsiyet, sınıf düzeyi ve okul türü açısından incelemek için çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) kullanılmıştır. Farkın kaynağına Bonferroni testi ile bakılmıştır. MANOVA'nın sayıltılarından grup kovaryansları ile elde edilen saldırganlık ve problem çözme puanlarının varyanslarının eşit olduğu görülmüştür ($p>.05$). Görüşme formunda yer alan sorulara verilen yanıtlar ise içerik analizi ile çözümlenmiştir. Görüşme kayıtları üç araştırmacı tarafından, birbirinden bağımsız olarak incelenmiş ve önceden ilgili yazın taranarak ve görüşme notları incelenerek hazırlanan kod listesine göre veriler kodlanmıştır. Temalar ve temalar altında yer alabilecek kavramlar belirlenmiştir. Araştırmacılar ilgili kavramların hangi sıklıkta tekrar edildiğini saptayıp, bulguları bir araya getirmişlerdir. Araştırmanın nitel verileri üç araştırmacı tarafından ayrı ayrı kodlanmıştır. Kodlayıcılar arasındaki güvenirlik, Güvenirlik= Uzlaşma Sayısı/Uzlaşma+Uzlaşmama sayısı formülünden yararlanılarak (Tavşancıl ve Aslan 2001) test edilmiş ve .96 bulunmuştur.

3. BULGULAR

3.1. Nicel verilere ilişkin bulgular

Bu bölümde ergenlerin saldırganlık ve problem çözme puanları sırasıyla cinsiyet, sınıf düzeyi ve okul türleri açısından incelenmiştir. Ergenlerin cinsiyete göre saldırganlık ve problem çözme puanlarının ortalama ve standart sapma değerleri ve MANOVA sonuçları Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1: Ergenlerin Cinsiyete Göre Saldırganlık ve Problem Çözme Puanlarının Ortalama ve Standart Sapma Değerleri ve MANOVA Sonuçları

Bağımlı Değişken	Cinsiyet	N	Ort.	SS	F	Wilk’s λ	Eta-Kare (η^2)
Saldırganlık	Kız	709	27.351	9.241	38.192*	.952*	.048
	Erkek	708	30.452	9.642			
Problem Çözme	Kız	709	49.403	8.862	43.237*		
	Erkek	708	46.241	9.234			

*p<.001

Tablo 1 incelendiğinde erkeklerin saldırganlık puanlarının kızlardan daha yüksek olduğu görülmektedir. Problem çözme puanları açısından ise kızların puanlarının erkeklere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Gözlenen bu farklılıkların anlamlı olup olmadığını incelemek amacıyla çok MANOVA yapılmıştır. Sonuçlar incelendiğinde cinsiyet ($\lambda=.952$, $p<.001$, $\eta^2=.048$) değişkenine göre saldırganlık veya problem çözme puanlarında gruplar arası farklılıklar olduğu görülmüştür. Elde edilen eta kare değeri etki büyüklük indekslerinden birisi olan Cohen (1988)’in “d” indeksi doğrultusunda yorumlanmıştır. Cohen (1988) d’nin yorumu için belli kesme noktaları belirlemiştir: Etki büyüklükleri $d=.02$ ’de “küçük”, $d=.05$ ’te “orta” ve $d=.08$ olduğunda ise “büyük” olarak gruplanmıştır (Akt. Erkuş 2005). Bu durumda, elde edilen eta kare değeri ($\eta^2=.048$) göz önünde bulundurulduğunda, cinsiyet değişkeninin öğrencilerin saldırganlık veya problem çözme puanları üzerinde orta büyüklükte etkiye sahip olduğu görülmektedir. Farkın kaynağı incelendiğinde, kız ve erkek ergenlerin saldırganlık puanlarında ($F_{(1-1415)}=38.192$, $p<.001$) ve problem çözme puanlarında ($F_{(1-1415)}=43.237$, $p<.001$) anlamlı fark olduğu saptanmıştır. Bu bulguya dayanarak çatışmaları çözerken erkeklerin kızlara göre daha çok saldırganlığa, kızların ise erkeklere göre daha çok problem çözmeye başvurdukları söylenebilir. Ergenlerin sınıf düzeylerine ve okul türüne göre saldırganlık ve problem çözme puanlarının ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3 incelendiğinde 9, 10 ve 11. sınıf öğrencilerinin farklı okul türleri açısından saldırganlık puanlarının birbirine yakın olduğu gözlenmektedir. Toplam puanlar açısından incelendiğinde ise 10. sınıf öğrencilerinin saldırganlık puanlarının diğer sınıf düzeylerindeki öğrencilerden daha yüksek olduğu görülmektedir. Problem çözme puanları açısından, 10 ve 11. sınıftaki fen lisesi öğrencilerinin puanlarının diğerlerine göre daha düşük olduğu, toplam puanlarda ise 10. sınıf öğrencilerinin diğer sınıf düzeyindeki öğrencilere göre daha düşük puanlara sahip olduğu gözlenmektedir. Bu farklılıkların anlamlı olup olmadığını incelemek amacıyla 2x2 MANOVA yapılmış ve sonuçlar Tablo 4’de gösterilmiştir

Tablo 3: Ergenlerin Sınıf Düzeylerine ve Okul Türüne Göre Saldırganlık ve Problem Çözme Puanlarının Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Sınıf Düzeyi	Okul Türü	N	Saldırganlık		Problem Çözme	
			Ort.	SS	Ort.	SS
9	Genel	367	27.212	9.710	49.198	8.841
	Meslek	38	28.526	10.023	47.368	9.716
	Anadolu	106	27.679	9.561	49.056	8.967
	Fen	45	29.333	10.852	47.333	7.561
	Toplam	556	27.562	9.798	48.895	8.832
10	Genel	98	30.142	8.050	49.183	6.629
	Meslek	130	30.246	10.245	46.200	10.589
	Anadolu	143	29.839	10.198	47.076	8.306
	Fen	74	30.121	9.372	43.635	11.519
	Toplam	445	30.071	9.611	46.712	9.439
11	Genel	91	30.571	9.969	48.703	8.605
	Meslek	88	29.522	8.712	49.397	6.909
	Anadolu	207	28.864	8.943	47.903	9.578
	Fen	30	29.666	6.784	36.600	7.453
	Toplam	416	29.435	8.993	47.579	9.232
Toplam	Genel	556	28.278	9.583	49.115	8.442
	Meslek	256	29.742	9.692	47.472	9.424
	Anadolu	456	28.894	9.516	47.912	9.063
	Fen	149	29.791	9.352	43.335	10.365
	Toplam	1417	28.900	9.566	47.823	9.184

Tablo 4: Ergenlerin Sınıf Düzeylerine ve Okul Türüne Göre Saldırganlık ve Problem Çözme Puanlarının MANOVA Sonuçları

	Bağımlı Değişken	F	Wilk's λ	Eta-Kare (η^2)
Sınıf Düzeyi	Saldırganlık	3.309**	.989**	.006
	Problem Çözme	5.772**		
Okul Türü	Saldırganlık	.434	.963*	.019
	Problem Çözme	17.453*		
Sınıf Düz. X Okul Türü	Saldırganlık	.557	.975*	.012
	Problem Çözme	5.088*		

*p<.001, **p<.05

Tablo 4’de, sınıf düzeyine göre ($\lambda=.989$, $p<.05$, $\eta^2=.006$) ve okul türüne göre ($\lambda=.963$, $p<.001$, $\eta^2=.019$) saldırganlık veya problem çözme puanlarında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir. Sınıf düzeyi X okul türü etkileşimine bakıldığında ($\lambda=.975$, $p<.001$, $\eta^2=.012$) anlamlı fark olduğu görülmektedir. Elde edilen eta kare değerleri göz önünde bulundurulduğunda, öğrencilerin saldırganlık veya problem çözme puanları üzerinde sınıf düzeyinin ($\eta^2=.006$), okul türünün ($\eta^2=.019$) ve sınıf düzeyi X okul türü ($\eta^2=.012$) etki büyüklüklerinin küçük olduğu görülmektedir. Farkın kaynağı incelendiğinde, sınıf düzeyi açısından saldırganlık puanlarında ($F_{(2-1405)}=3.309$, $p<.05$) ve problem çözme puanlarında ($F_{(2-1405)}=5.772$, $p<.05$) anlamlı fark olduğu görülmektedir. Okul türü açısından incelendiğinde ise saldırganlık puanlarında ($F_{(3-1405)}=.434$, $p>.05$) anlamlı fark olmadığı, problem çözme puanlarında ise ($F_{(3-1405)}=17.453$, $p<.001$) anlamlı fark olduğu gözlenmiştir. Sınıf düzeyi X okul türü etkileşimleri açısından saldırganlık puanlarının ($F_{(6-1405)}=.557$, $p>.05$) farklılaşmadığı, problem çözme puanlarının ise ($F_{(6-1405)}=5.088$, $p<.001$) anlamlı bir biçimde farklılaştığı saptanmıştır. Farkın kaynağına Bonferroni testi ile bakılmış saldırganlık ve problem çözme puanlarındaki farklılığın 9. sınıflar ile 10. sınıflar ve 11. sınıflar arasında olduğu görülmüştür. Bu bulguya göre, 9. sınıfların çatışmaları çözerken diğer sınıf düzeylerine göre daha az saldırganlığa ve daha fazla problem çözmeye başvurdukları söylenebilir. Okul türü açısından bakıldığında problem çözme puanlarındaki farklılığın fen lisesi öğrencileri ile genel lise, meslek lisesi ve Anadolu lisesi öğrencileri arasında olduğu

görülmektedir. Sınıf düzeyi ve okul türü etkileşimleri açısından da problem çözme puanlarındaki farklılığın 9. sınıf fen lisesi öğrencileri ile 10. ve 11. sınıf fen lisesi öğrencileri arasında olduğu belirlenmiştir. Bu bulguya göre, 10. ve 11. sınıf fen lisesi öğrencilerinin çatışmaları çözerken diğer okullardaki öğrencilere göre problem çözmeye daha az başvurdukları söylenebilir.

3.2. Nitel verilere ilişkin bulgular

Bu bölümde saldırganlık ve problem çözme puanı yüksek öğrencilerin çatışmanın tanımı, çatışma durumları, çözüm için kullandıkları yöntemler, çatışmanın sonuçları ve bu sonuçların etkilerine yönelik görüşme notlarından elde edilen verilerin tematik kodlamaları, frekansları ve görüşme notlarından örnekler yer almaktadır.

Tablo 5: Ergenlerin Çatışmaya İlişkin Görüşleri

Saldırganlık puanı yüksek		Problem çözme puanı yüksek	
Ana Temalar, Alt Kategoriler	f	Ana Temalar, Alt Kategoriler	f
Çatışma tanımı		Çatışma tanımı	
Tartışma	3	Tartışma	4
Kavga	4	Kavga	1
Fikir ayrılığı	2	Fikir ayrılığı	2
Savaş	2	Sataşma	1
Çatışma durumları		Çatışma durumları	
Anlaşılmamak	5	Haksızlığa uğramak	2
Fikirlerime saygısızlık	2	Fikirlerime saygısızlık	3
Kız arkadaş durumu	2	Kız arkadaş durumu	1
Ders konularıyla ilgili tartışma	1	Çıkarıcı davranılması	2
Her konuda zıtlasma	1	Kurallara uyulmaması	2
Çözüm yöntemleri		Çözüm yöntemleri	
<i>Yapıcı yöntemler</i>		<i>Yapıcı yöntemler</i>	
Dinlemek	2	Dinlemek	2
Konuşmak	1	Konuşmak	4
Rehberlik servisine başvurmak	1	Anlamaya çalışmak	1
		Aracı kullanmak	1
<i>Yıkıcı yöntemler</i>	4	<i>Yıkıcı yöntemler</i>	
Güç kullanmak (fiziksel ve sözel)		Sonuç alınamazsa kavga etmek	5
Kaçınma		Kaçınma	
Kaçmak	2	Susmak	1
Susmak	1		
Çatışmanın sonuçları		Çatışmanın sonuçları	
Güçlü olan kazanır	4	Güçlü olan kazanır	1
İki taraf da kazanır	1	İki taraf da kazanır	4
Küsme ile sonuçlanır	2	Küsme ile sonuçlanır	2
Kavga olursa iki taraf da kaybeder	1	Kavga olursa iki taraf da kaybeder	3
Haklı olan kazanır	3		
Sonucun etkileri		Sonucun etkileri	
Benden çekinirler	4	Benden çekinirler	1
Mutsuz olurum	1	Mutsuz olurum	2
Daha çok kinlenirim	2	Arkadaş kaybederim	1
Herkesin gözü üzerimde	2	Mutlu olurum	3

Tablo 5’de görüldüğü gibi, yapılan görüşmelerde saldırganlık puanı yüksek öğrenciler çatışmayı çoğunlukla “kavga” olarak tanımlarken, problem çözme puanı yüksek öğrenciler “tartışma” olarak tanımlamışlardır. Öğrencilerin açıklamalarına ilişkin örnekler; “İki grup ya da iki kişi arasında savaş çıkmasıdır” (C: Erkek/ saldırganlık puanı yüksek). “Bana uygun düşmeyen düşünceler karşısında tartışma” (Ö: Erkek/ problem çözme puanı yüksek). “Size göre çatışma hangi durumlarda ortaya çıkıyor?” sorusunu saldırganlık puanı yüksek öğrencilerin hepsi “anlaşılmadığımda”, problem çözme puanı yüksek öğrencilerin çoğunluğu ise “fikirlerime saygısızlık edildiğinde” olarak yanıtlamışlardır.

Görüşme notlarından bazı örnekler; “Anlaşılmamak ya da yanlış anlaşılmak. Özellikle annem beni hiç anlamıyor. Her konuda zıtlıyoruz, sanki kendisi hiç genç olmamış” (H: Kız/ Saldırganlık puanı yüksek). “Fikir uyuşmazlığı olduğunda sözel çatışma meydana gelir bir de insanlar kendi çıkarları doğrultusunda davranırlarsa çatışma olur, ben çıkarıcıları hiç sevmem” (İ: Erkek/ Problem çözme puanı yüksek). Saldırganlık puanı yüksek öğrenciler çatışmaları genellikle fiziksel ve sözel güç kullanarak çözdüklerini, problem çözme puanı yüksek öğrenciler ise konuşarak çözdüklerini belirtmişlerdir. Problem çözme puanı yüksek öğrencilerin hepsi dinlemek, konuşmak, anlamaya çalışmak, susmak ve aracı kullanmak yöntemlerinden sonuç alamadıklarında kavga ettiklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca, çatışma yaşanan kişiye göre çözüm yöntemlerinin değiştiğini ifade eden öğrenciler de bulunmaktadır. Arkadaşlarla yaşanan çatışmalarda genelde dinlemek, konuşmak ve kavga etmek (sözel ve fiziksel güç kullanımı); anneye yaşanan çatışmalarda bağırarak (sözel güç kullanımı), babayla yaşanan çatışmalarda ise daha çok susmak ve kaçmak gibi yöntemlere başvurduklarını belirtmişlerdir. Saldırganlık puanı yüksek bir öğrenci çatışmaları çözerken kullandığı yöntemleri şöyle ifade etmiştir: “Olayın olduğu yere, kiminle olduğuna göre değişir. Okuldaysa ‘niye böyle yaptın’ diye sorarım, cevap verirse dinlerim ama efelik yaparsa döverim. Evde annemle ben bağırıyorum o susar, babamla olunca babam bağırır ben ya kaçarım ya da susarım” (T/Erkek). Problem çözme puanı yüksek bir öğrencinin ifadesi ise şöyledir: “Önce onu dinlerim, anlamaya çalışırım sonra kendi derdimi anlatırım, sonuç alamazsam ikimizin de samimi olduğu bir arkadaşı aracı yaparım ama aracılar her zaman güvenilirmez bir bakarsın onun yanına geçmiş” (G/Kız). “Yaşadığınız çatışma genelde nasıl sonuçlanır?” sorusunu saldırganlık puanı yüksek öğrenciler çoğunlukla “güçlü olan kazanır” diye yanıtlarken, problem çözme puanı yüksek öğrenciler “iki taraf da kazanır” şeklinde yanıtlamışlardır. Çatışmanın sonuçlarını saldırganlık puanı yüksek öğrencilerden Y (Kız) “İkna kabiliyeti yüksek olan kazanır. Aslında kim haklıysa kim güçlüyse o kazanır”, problem çözme puanı yüksek öğrencilerden A (Kız) “Anne ve babamla yaşadığım çatışmalarda onların dediği oluyor ama arkadaşlarla ortak karara ulaşıyoruz” şeklinde ifade etmiştir. “Bu sonucun sizi nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz?” sorusunu saldırganlık puanı yüksek öğrenciler çoğunlukla “benden çekinirler” diye yanıtlarken, problem çözme puanı yüksek öğrenciler “mutlu olurum” şeklinde yanıtlamışlardır. Görüşme notlarından bazı örnekler; “Birkaç kere konuşmaya çalıştım beni korkak sandılar, onun için gerekirse kavga ederim. Arkadaşlar bunu bildikleri için bana kolay kolay sataşmazlar, benden çekinirler” (E:Erkek/ saldırganlık puanı yüksek). “Arkadaşlarla ortak karar veriyoruz, hepimiz mutlu oluyoruz, keşke annemle de öyle olsa, annemle çok tartışıyorum, bağırıyorum sonra da mutsuz oluyorum” (S: Erkek/ problem çözme puanı yüksek).

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu araştırmada ergenlerin çatışma çözme davranışlarının cinsiyet, sınıf düzeyi ve okul türü açısından farklılıkları ve çatışma yaşadıkları durumlar, çözmek için kullandıkları yöntemler, çatışmanın nasıl sonuçlandığı ve bu sonucun onları nasıl etkilediği konusunda görüşleri incelenmiştir.

Araştırmanın bulgularından biri, erkekler çatışma durumlarında kızlara göre daha saldırgan davranışlar gösterirken, kızlar erkeklere göre daha problem çözücü davranmaktadırlar. Cinsiyete ilişkin önceki çalışmalar incelendiğinde, Arslan ve ark. (2010), DeWied ve ark. (2007) erkeklerin kızlara göre daha yüksek saldırganlık puan ortalamalarına, kızların erkeklerden daha yüksek yapıcı problem çözme puan ortalamasına sahip olduğunu saptamışlardır. Bir diğer çalışma, çatışma çözümünde erkeklerin daha fazla fiziksel güç ve tehdit kullandıklarını ortaya koymuştur (Miller ve ark. 1986). Alan yazında erkeklerin saldırganlık (Campano ve Munakata 2004; Efiltili 2006; Orpinas ve ark. 1999), kızların problem çözme düzeylerinin daha yüksek olduğunu (Goldstein 1999; Korkut 2002; Owens ve ark. 2005; Ünivâr 2003;) gösteren araştırma sayısı oldukça fazladır. Araştırmalar bu çalışmanın bulgularını desteklemektedir. Ayrıca, cinsiyet açısından saldırganlık (Ağlamaz 2006; Bolat-Karataş 2002; Hatunoğlu 1994) ve problem çözme puanlarının (Deniz ve ark. 2002; Johnson ve Johnson 2004) farklı olmadığını ortaya koyan araştırmalar da bulunmaktadır. Çatışma durumlarında erkeklerin daha saldırgan davranmalarının kızların ise daha çok problem çözmeye başvurmalarının nedeni erkeklere ve kızlara yüklenen sosyal rollerle açıklanabilir. Perry, Perry ve Weiss (1989) kızlar

ve erkeklerle yaptıkları bir çalışmada, saldırgan davranışlarda bulunan kız çocukların erkeklere göre daha az onaylandıklarını ve daha fazla cezalandırıldıklarını kanıtlamışlardır. Erkeklerin saldırganlık içeren davranışlarının destekleniyor olması, sosyal kabul görme gibi kazançlar sağlaması ve saldırganlığın erkeklerde erkeklik göstergesi (Atay 2004: 11) olarak algılanması bir çatışma durumunda daha saldırgan davranmalarının nedeni olabilir. Kızlar ise problemler karşısında daha dikkatli ve duyarlı davranıp problemleri çözme sorumluluğu beklendiği için saldırganlık içerebilecek davranışlarını hem sosyal hem de psikolojik açıdan bastırıyor olabilirler. Çalışmanın diğer bulgusu, 9.sınıfların çatışmaları çözerken diğer sınıf düzeylerine göre daha az saldırganlığa ve daha fazla problem çözmeye başvurduklarıdır. Bu bulguyla paralel olarak Efiltili (2006) ve Ayas ve Pişkin (2011) çalışmalarında 11. sınıf öğrencilerinin saldırganlık puanlarının daha yüksek olduğunu saptamışlardır. Campano ve Munakata da (2004), sınıf düzeyi açısından saldırganlık ve öfke puanlarını incelediği çalışmalarında son yıldaki öğrencilerin saldırganlık puanlarının diğer sınıftaki öğrencilere göre daha yüksek olduğunu bulmuşlardır. Ergenlerin çatışma durumlarında sınıf düzeyi arttıkça saldırganlığa daha fazla başvurmalarının çeşitli nedenleri olabilir. Dokuzuncu sınıf öğrencilerinin daha az saldırgan davranışlarda bulunmalarının nedeni, bu öğrencilerin okulun en yeni ve en küçük öğrencileri oldukları için çatışma durumunda saldırganlık tepkilerini kullanmak için fiziksel ve psikolojik güce sahip olmamaları ile açıklanabilir. Sınıf düzeyi yükseldikçe ergenlerin okul yaşantıları ve kendi deneyimleri artıyor böylece daha fazla fiziksel ve psikolojik güce sahip oluyor ve bir çatışma durumunda durumu kendi lehine çevirmek için saldırganlığa başvuruyor olabilirler. Ayrıca, öğrenciler çatışma durumlarında saldırgan tepkilerde bulunmayı üst sınıflardaki öğrencileri model alarak öğreniyor olabilirler. Bu bulgunun nedenlerini ayrıntılı olarak değerlendirebilmek için daha kapsamlı araştırmalara ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Sınıf düzeylerine göre öğrencilerin saldırganlık ve problem çözme puanlarının farklı olmadığını gösteren çalışmalar da (Ağlamaz 2006; Bolat-Karataş 2002) bulunmaktadır. Araştırmanın bulgularından diğeri, saldırganlık puanlarının okul türüne göre farklılık göstermediği, ancak 10. ve 11. sınıf fen lisesi öğrencilerinin çatışmaları çözerken diğer okullardaki öğrencilere göre problem çözmeye daha az başvurduklarıdır. Korkut (2002), okul türünün problem çözme becerilerini algılamada fark yarattığını ve normal liseye devam eden öğrencilerin süper liseye devam edenlere göre kendilerini problem çözmede daha yeterli olarak algıladıklarını saptamıştır. Problem çözme becerilerinin okul türüne göre farklılık göstermediğini ortaya koyan araştırmalar da bulunmaktadır (Deniz ve ark. 2002; Çilingir 2006).

Araştırmanın nitel bulguları incelendiğinde, çatışmayı saldırganlık puanı yüksek öğrencilerin “kavga” olarak tanımladıkları görülmektedir. Benzer bir çalışmada Türnüklü (2007) lise öğrencilerinin çatışma kavramına ilişkin temel çağrışımlarının şiddet yönelimli olduğunu saptamıştır. Türnüklü (2007), bireylerin yaşadıkları çatışmaları yıkıcı yollarla çözme geleneğine sahip olduklarında daha olumsuz algılayacaklarını belirtmektedir. Çatışmayı “kavga” olarak tanımlayan öğrencilerin çatışma durumlarında sıklıkla yıkıcı yollara başvurdukları düşünülebilir. Araştırmanın bulguları da saldırganlık puanı yüksek öğrencilerin çatışmaları çözmek için genellikle fiziksel ve sözel güç kullandıklarını göstermektedir. Problem çözme puanı yüksek öğrenciler ise çoğunlukla konuşarak çözdüklerini belirtmişlerdir. Problem çözme puanı yüksek öğrencilerin hepsi yapıcı yöntemlerden sonuç alamadıklarında kavga ettiklerini ifade etmişlerdir. Karip (2003), çatışma yoğunlaştıkça yapıcı çözümler yerine yıkıcı çözümlerin kullanıldığını belirtmektedir. Saldırganlık puanı yüksek öğrenciler farklılıklar daha basit düzeyde iken çatışmadan kaçınıyor veya çatışmayı göz ardı ediyor, sonuçta çatışma yoğunlaştıkça saldırganlık ve şiddete başvuruyor olabilirler. Problem çözme puanı yüksek öğrenciler ise başlangıçta yani çatışma yoğunlaşmadan yapıcı çözümler kullandıkları için saldırganlık ve şiddet ortaya çıkmıyor olabilir. Aynı zamanda konuşmak, arabulucu kullanmak gibi yöntemleri denemelerine rağmen sonuç alamazlarsa kavga ettiklerine ilişkin ifadeleri de bu düşüncüyü desteklemektedir. Ayrıca, ergenlerin kendi ifadelerine göre, çatışma durumlarında gösterdikleri tepkiler çatışma yaşadığı kişiye göre farklılık göstermektedir. Arkadaşlarla yaşanan çatışmalarda genellikle dinleme, konuşma ve kavga etme; anneye yaşanan çatışmalarda bağırma; babayla yaşanan çatışmalarda ise daha çok susma ve kaçma gibi yöntemlere başvurduklarını belirtmişlerdir. Çiftçi ve ark. (2008), Türk ergenlerinin arkadaşlarıyla çatışma yaşadıklarında işbirliği, uzlaşma ve güç kullanma; anneye çatışma yaşadıklarında güç kullanma; babayla çatışma yaşadıklarında ise işbirliği, uyma ve çekilme stratejilerini kullandıklarını saptadıkları araştırma bulguları da bu durumu

desteklemektedir. Görüşme kayıtlarında dikkat çeken bir diğer nokta, saldırganlık puanı yüksek olan iki erkek öğrencinin "...niye böyle yaptın diye sorarım, cevap verirse dinlerim ama efelik yaparsa döverim" "birkaç kere konuşmaya çalıştım beni korkak sandılar" ifadelerinden dinleme ve konuşma kavramlarına farklı anlamlar yükledikleri düşünülmektedir. Muhtemelen dinleme güç, konuşma ise güçsüzlük olarak algılanmaktadır. Ergenlerin kendi aralarında "senin ifadeni alacağım" gibi söylemleri sıklıkla kullanmaları da bunun bir göstergesi olabilir. Anne-babalar ve toplumun büyük çoğunluğu erkek çocuklarını haklarını savunmada saldırganlık ve kavgacılık yönünde teşvik etme eğilimindedirler (Gilligan 1982; Akt. Aktaş ve Güvenç 2006). Dolayısıyla erkeklerin çatışma durumunda fiziksel ve sözel güce başvurmaları bu durumdan kaynaklanıyor olabilir. Çatışmanın sonucu, saldırganlık puanı yüksek öğrencileri çoğunlukla diğer öğrencilerin ondan çekinmesi, problem çözme puanı yüksek öğrencileri mutlu olma şeklinde etkilemektedir. Saldırganlık puanı yüksek erkek öğrencilerden biri, konuşmanın korkaklık olarak nitelendirildiğini bu nedenle kavgaya başvurduğunu belirtmiştir. Ergen için akran grubu tarafından kabul edilmesi ve akranlarının kendisi hakkında iyi düşünceler taşıması önemlidir. Ergenlik döneminde akran grupları ergene destek, güvenlik, üyelik, özerklik, kendini ifade ve ortak deneyimler sağladığı (Douvan ve Adelson 1966; Akt. Coleman, 1980: 409) için grubun konumu ergenin konumu olur (Demir, Baran ve Ulusoy 2005). Saldırganlık puanı yüksek öğrencilerin çatışmaları kavga ederek çözmeye çalışmaları bu öğrencilerin hem kendi yaşlıları hem de toplum içinde bir konum edinme ya da edindiği konumu koruma çabasıyla açıklanabilir.

Özetle araştırmanın nicel sonuçları, bir çatışma durumunda erkeklerin, 10. ve 11. sınıfların daha çok saldırganlığı; kızların ve 9. sınıfların daha çok problem çözmeye; fen lisesi öğrencilerinin ise daha az problem çözmeye başvurduklarını göstermiştir. Bu bulgu, ergenlerle çalışan okul yöneticileri, öğretmenler ve okul psikolojik danışmanlarının okullardaki saldırganlığı önlemeye/azaltmaya yönelik okul-temelli programları hazırlarken özellikle erkek ve 10. ve 11. sınıftaki ergenleri göz ardı etmemeleri gerektiğini düşündürmektedir. Ayrıca, çatışma çözme stratejileri ile cinsiyet arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırma bulguları farklılık göstermektedir. Cinsiyet rollerini bireylerin algılayışları çatışma çözme davranışlarıyla ilişkili olabilir. Ergenlerin çatışma çözme davranışları ile ilgili gelecek araştırmalar için cinsiyetin yanısıra, cinsiyet rol algılarının incelenmesi önerilebilir. Araştırmanın nitel sonuçları, saldırganlık puanı yüksek öğrencilerin çatışmaları fiziksel ve sözel güç kullanarak çözdüklerini göstermektedir. Bu durum çatışmaları yapıcı yollarla nasıl çözeceklerini bilmiyor olmalarından kaynaklanabilir. Öğretilmediği sürece de bu yöntemleri kullanmaya devam edecekleri düşünülmektedir. Rehberlik saatlerinde tüm öğrencilere okul ortamında yaşabilecekleri olası çatışmaları saldırganlığa başvurmadan yapıcı ve barışçıl bir biçimde çözme becerileri kazandırılabilir. Bu çalışmada ergenlerin çatışma durumlarında sınıf düzeyi arttıkça saldırganlığa daha fazla başvurdukları bulunmuştur. Bu durumun nedenleri daha kapsamlı araştırmalarla incelenebilir. Bu çalışmada Niğde il merkezindeki çeşitli liselerde öğrenim gören öğrenci ergenlerden örneklem seçilmiştir, dolayısıyla sonuçlar sadece benzer nitelikli gruplara genellenebilir. Ayrıca doğrudan gözlem yerine öğrencilerin öz-bildirimine dayalı ölçek kullanılmıştır. Ergenlerin ölçekteki maddelere işaretleme yoluyla verdiği tepkiler gerçek yaşam davranışı ile benzerlik göstermeyebilir. Nitel veriler için örneklem grubunun küçük olması da bir başka sınırlılıktır. Bundan sonra yapılacak çalışmalarda bu sınırlılıkların dikkate alınmasının uygun olacağı düşünülmektedir.

5. KAYNAKLAR

- Adams, R. & Laursen, B. (2001). The organization and dynamics of adolescent conflict with parents and friends. *Journal of Marriage and the Family*, 63, 97-111.
- Ağlamaz, T. (2006). Lise öğrencilerinin saldırganlık puanlarının kendini açma davranışı okul türü, cinsiyet, sınıf düzeyi, anne-baba öğrenim düzeyi ve ailenin aylık gelir düzeyi açısından incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 19 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Aktaş, V. ve Güvenç, G. B. (2006). Kız ve erkek ergenlerde saldırgan ve olumlu sosyal davranışlar ile yaş, ilişkisel bağlam ve kişiler-arası duyarlılık arasındaki ilişkiler. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 23 (2), 233-264.
- Arslan, C., Hamarta, E., Arslan, E. & Saygın, Y (2010). An investigation of aggression and interpersonal problem solving in adolescents, *Elementary Education Online*, 9 (1), 379-388. 21 Şubat 2010'da <http://ilkogretim-online.org.tr> adresinden indirildi.

- Atay, T. (2004). Erkeklik en çok erkeği ezer. *Toplum ve Bilim*, 1: 101, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ayas, T. & Pişkin, M. (2011). Investigation of bullying among high school students with regard to sex, grade level and school type. *Elementary Education Online*, 10 (2), 550-568. 18 Mayıs 2012'de <http://ilkogretim-online.org.tr> adresinden indirildi.
- Bolat-Karataş, Z. (2002). *Anne-baba saldırganlığı ile lise öğrencilerinin saldırganlığı arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Adana.
- Campano, J. P. & Munakata, T. (2004). Anger and aggression among Filipino students. *Adolescence*, 39 (156), 757-764.
- Coleman, J. C. (1980). Friendship and the peer group in adolescence. *Handbook of Adolescent Psychology* (Ed. In J. Adelson). 408-431. New York: John Wiley.
- Çiftçi, A., Demir, A. & Bikos, L. H. (2008). Turkish adolescents' conflict resolution strategies toward peer and parents as a function of loneliness. *Adolescence*, 43 (172), 911-926.
- Çilingir, A. (2006). *Fen lisesi öğrencilerinin sosyal becerileri ve problem çözme becerilerinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Demir, N. Ö., Baran, A. G. ve Ulusoy, D. (2005). Türkiye'de ergenlerin arkadaş-akran grupları ile ilişkileri ve sapmış davranışlar: Ankara örnekleme. *Bilig*, 32, 83-108.
- Deniz, M. E., Arslan, C. ve Hamarta, E. (2002). Lise öğrencilerinin problem çözme becerilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 31, 374-389.
- Deutsch, M. (1993). Education for a peaceful world, *American Psychologist*, 48 (5), 510-517.
- De Wied, M., Branje, S. J. T., Meeus, W. H. J. (2007). Empathy and conflict resolution in friendship relations among adolescents. *Aggressive Behavior*, 33, 48-55.
- Efili E. (2006). Ortaöğretim kurumlarında okuyan öğrencilerin saldırganlık denetim odağı ve kişilik özelliklerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.
- Erkuş, A. (2005). *Bilimsel araştırma sarmalı*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Gillespie, C. W. & Chick, A. (2001). Using peers to mediate conflict resolution in a head start classroom. *Childhood Education*, 77 (4), 192-195.
- Goldstein S. B. (1999) Construction and validation of a conflict communication scale.. *Journal of Applied Social Psychology*, 29 (9): 1803-1832.
- Hatunoğlu, A. (1994). *Ana baba tutumları ile saldırganlık arasındaki ilişkiler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzurum.
- Johnson, D. W. & Johnson, R. T. (2004). Implementing the teaching students to be peacemakers program. *Theory Into Practice*. 43 (1), 68-79.
- Johnson, S. L: (2009). Improving the school environment to reduce school violence: A review of the literature. *Journal of School Health*. 79(10), 451-465.
- Karaatlı, M. (2006). Verilerin düzenlenmesi ve gösterimi. *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*. (Ed. Şeref Kalaycı), İkinci Baskı, Ankara: Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti.
- Karip, E. (2003). *Çatışma yönetimi*. Ankara: Pegem A Yayınları.
- Korkut, F. (2002). Lise öğrencilerinin problem çözme becerileri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22, 177-184.
- Koruklu, N. (1998). Arabuluculuk eğitiminin ilköğretim düzeyindeki bir grup öğrencinin çatışma çözme davranışlarına etkisinin incelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kreidler, W. J. (1984). How well do you resolve conflict? *Instructor*, 93 (5), 30-33.
- Lochman J. E. & Dodge, K. A. (1994). Social-cognitive processes of severely violent, moderately aggressive, and nonaggressive boys. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 62 (2), 366-374.
- Miller, P. M., Danaher, D. L. & Forbes, D. (1986). Sex-related strategies for coping with interpersonal conflict in children aged five and seven. *Developmental Psychology*, 22, 543-548.
- Orpinas, P., Murray, N. & Kelder, S. (1999). Parental influences on students' aggressive behaviors and weapon carrying. *Health Education and Behavior*. 26 (6), 774-787.
- Owens, L., Daly, A. & Slee, P. (2005). Sex and age differences in victimisation and conflict resolution among adolescents in a South Australian school. *Aggressive Behavior*. 31 (1), 1-12.

- Öner, U. (2004). Çatışma çözme ve arabuluculuk eğitimi. Yıldız Kuzgun (Ed.), *İlköğretimde Rehberlik* içinde (5. Baskı, s. 189-227). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Perry, D. G., Perry, L. C. & Weiss, R. J. (1989). Sex differences in the consequences that children anticipate for aggression. *Developmental Psychology*, 25 (2), 312-319.
- Slaby, R. G. & Guerra, N. G. (1988). Cognitive mediators of aggression in adolescent offenders: 1. Assessment. *Developmental Psychology*, 24 (4), 580-588.
- Taştan, N. (2006). Çatışma çözme eğitimi ve akran arabuluculuğu. *Uygulamalı Grup Rehberliği Programları Dizisi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Tavşancıl, E. ve Aslan, E. (2001). Sözel, yazılı ve diğer materyaller için içerik analizi ve uygulama örnekleri. İstanbul: Epsilon Yayınları.
- Türnüklü, A. ve Şahin, İ. (2004). 13-14 yaş grubu öğrencilerin çatışma çözme stratejilerinin incelenmesi, *Türk Psikoloji Yazıları*, 7 (13):45-61.
- Türnüklü, A. (2007). Liselerde öğrenci çatışmaları, nedenleri, çözüm stratejileri ve taktikleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 49, 129-166.
- Uysal, Z. (2006). Çatışma çözme eğitimi programının ortaöğretim dokuzuncu sınıf düzeyindeki öğrencilerin çatışma çözme becerilerine etkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Ünivar, A. (2003). Çok yönlü algılanan sosyal desteğin 15-18 yaş arası lise öğrencilerinde problem çözme becerisine ve benlik saygısına etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (6. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Extended Abstract

The increase in the attitudes involving aggression and violence at schools necessitates searching for the reasons for the aggression experienced at schools and for the ways to provide the elimination of aggressive behaviors. Aggressive behaviors arise as a means used on the way of reaching a solution when a conflict/disagreement is experienced as regards the individuals' interests, values and needs. It is thought that the determinations of adolescents' ways of conducts they exhibit in the state of conflicts are important in understanding and preventing the aggression and violence. In this context, the purpose of this study is to study the adolescents' views as regards their conducts of differences of solving conflicts in terms of gender, class level and class type and the situations in which they experience conflict, the methods they use to solve these, how the conflict ends up and how this result affects.

This study is a descriptive study. Quantitative and qualitative models were used together in the study. Target population of the study is formed of 8119 high school students who are study at the high schools in Nigde city center. Sample of the study is, on the other hand, made up of 1417 high school students selected with stratified/proportional method. In addition, 20 students within the study group were chosen with extreme and contrary case sampling technique, which are within purposeful sampling methods, for the interview. While these students were being chosen, they were arranged in accordance with their aggression and problem solving scores from the highest to the lowest and the first 10 students were determined from each group. Of the students who were volunteer for the interview, total 10 students, whose aggression scores (5) and problem solving scores (5) are high were interviewed. The data were collected thanks to Determining Conflict Resolution Behavior Scale developed by Koruklu (1998) and to the Interview Form developed by the researchers. The interviews were conducted by one of the researchers in psychological counseling and guidance department. The interviews conducted with each student lasted about for 20 minutes and each interview was recorded with note-taking method. In the analysis of the data, multivariate variance analysis for quantitative data and content analysis for qualitative data was used.

One of the findings of the study was that the girls behave in a more problem-solving manner than the boys, while the boys exhibit more aggressive behaviors than the girls in the state of conflicts. Second finding of the study was that the 9th grades resort mostly to problem-solving and less to aggression according to the class levels while solving the problems. At the same time, aggression scores did not show difference according to school type, but 10th and 11th grade science high school students resorted less to problem-solving than the students at the other schools while resolving the conflicts. When qualitative findings of the study are examined, the students whose scores of aggression is high stated that they generally solve the conflicts by employing physical and psychological power, the students whose scores of problem-solving is high, on the other hand, mostly solve the problems by talking. All of the students whose score of problem-solving is high stated that they

fight when they fail to obtain a result from the constructive methods. The students whose score of aggression is high may avoid from the conflict or may ignore it when the differences are at a more simple/ordinary level, in consequence, they may resort to aggression or violence as the conflict becomes intense. On the other hand, aggression and violence may not appear in the students whose score of problem-solving is high since they employ constructive methods before the conflict becomes intense. They indicated that they generally resort to the methods such as listening, talking and quarreling in the conflicts they experience with their friends, shouting in the conflicts with their mothers and on the other hand, mostly keeping quite or running away in the conflicts with their fathers. Expressions of two male students whose aggression score is high in the records of interview were remarkable. "I ask "why you acted in that way", if he answers, I listen, but if he acts like a swashbuckler, I beat him", "I tried to talk few times, they thought that I was a coward". Probably, listening is perceived as strength, and talking as weakness. Adolescents' frequently employing the expressions like "I will beat you up" may be an indicator of this.

The research findings suggest that school administrators, teachers and psychological counselors of the school who work with adolescents especially should not ignore the males and those of 10th and 11th grades while they prepare school-based programs aiming at preventing aggression at schools. During the counseling hours, the all students can be made to acquire the skills of solving the possible conflicts they may experience in the school environment in a constructive way without resorting to aggression. In this study, a sample was chosen from the students studying at various high schools in Niğde city center, thus the results can only be generalized to the groups of similar characteristics. Also, the fact that an evaluation based on self-reporting instead of direct observation is made constitutes a constraint.

Kaynakça Bilgisi:

Yavuzer, Y. Karataş, Z. ve Gündoğdu, R. (2013). Ergenlerin çatışma çözme davranışlarının incelenmesi: nicel ve nitel bir çalışma. *Hacettepe Üniversitesi. Eğitim Fakültesi Dergisi [Hacettepe University Journal of Education]*, 28(1), 428-440.

Citation Information:

Yavuzer, Y. Karataş, Z., & Gündoğdu, R. (2013). An investigation of conflict resolution behaviours: a quantitative and qualitative study. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi [Hacettepe University Journal of Education]*, 28(1), 428-440.